

מקורות בחשיבות לימוד הכללים

ספר הכריתות (בהקדמה)

ואבקשה אשר אם ימצא, אשר פועל ידי ירצה, יקרא ספר זה, ישנה ישלש ירבע ירבע, וכל דבריו יזכור ולא ינשה, בו יהגה תמיד ולא יחשה. כאשר ימצא דברי חפץ, יעורר עליהם ולא ידלג ויקפץ ישמע בחדש ידע בישן ושפת שכלו יהיה כפרח שושן.

דרכי התלמוד (סי' יב ד"ה ולעולם)

ולעולם בכל מפרש או מחבר אשר תעיין בו, הוי משתדל לדעת תחילה דרכי המפרש ההוא שמוליך בדבריו ואחר כך הוי מעיין בו וראה אם הולך לשיטתו בדברים ההם ובענייניו אם לא

יד מלאכי (כללי הטור ומוהריק"א כלל מב)

ספר כללי הגמרא שחיבר מוהריק"א נראה שעשאו אחר חיבור הב"י בסוף ימיו דבתחילת ימיו לא היה מוציא זמנו בכללים רק בעיקר הדינים ואחרי אשר הניח לו ה' סביב לשלחנו וגמרו נתעסק בכללים ונ"מ שאם סותר עצמו ממקום למקום דברי הכללים עיקר, ספר בית דוד על הטורים ב"ד סי' קל"ג ולי הדיוט נראה דאי משום הא לא איריא דאטו להוציא הזמן בכללי התלמוד דבר קטון הוא והלא מצינו לגאוני עולם ה"ה הרמב"ם ורבינו ברוך ורבינו בצלאל ורבינו שמשון וכמה רבנים אחרים שהוציאו זמנם בחיבורי הכללים שאין לך מקצוע בתורה גדול מהם ואם כן שפיר אפשר שבתחלה הלך אחר עקבות הקדמונים בחיבור הכללים ואחר כך גמר בדעתו לחבר חיבור על הדינים

מגילת אסתר על הרמב"ם (בהקדמתו)

כי אחרי הערכת שולחן עם בשר וסכין אין לנו פה לאכול (בהבנת התלמוד). וכן חשבתי כי זה לא היה רק מרוע הסדר ומקלקול הדרך אשר דרכתי בעיון הגמרא לבלתי עיין בראשונה בדרכי מחבר המשנה והגמרא לדעת דרכיהם ולהבין אורחותיהם כאשר ביארם בספר בעל הכריתות וגם בעל הליכות עולם התומך ידו וכו'. ומאז חשבי כי זאת היתה סיבת קצור ידיעתי והבנתי בגמרא, קריתי שנית גם שילשתי שני הספרים האלה, רצוני הכריתות וההליכות עולם, ובכן התחילו להפקח עיני העיירות ולראות קצת המאורות התורה והמצוה החקוקה בגמרא.

דרך ה' לרמח"ל (סוף הספר)

הנה מה שצריך כל הרוצה להיות חכם בישראל לדעת תחילה, הוא ארבעה ועשרים הספרים עם באוריהם הראשיים, ואחרי זה שלש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהם, עם כל באוריהם, כי הם דרכי התורה שבע"פ. אחרי כן צריך שידע למוד הש"ס עד שידע להבין כל הלכה שתהיה על בריה, וידע דרכי המשא ומתן בקושיות ובתירוצים. וידע להבדיל בין תרוצי הדחיה ובין התירוצים האמתיים, ובין הקושיות הנעשות להצעה לתירוצן, והקושיות החזקות והאמיתיות. ואחר שידע כל אלה, ראוי שילמד כל הש"ס מראשו לסופו, בהבנת כל פשטי הסוגיות על בורין. אחרי כן צריך שילמד ספר היד החזקה להרמב"ם מראשו לסופו עם מפרשיו, לדעת מוצא כל דין ודין. אחרי כן

ילמד השו"ע ויראה כל דין שיש בו חילוק מדברי הרמב"ם או נוסף עליהם, יבקש מוצאו בבית יוסף ויבין טעמו ונימוקו. אח רכך ילמד כל מדרשי הקדמונים עד תמם. עד ילמד מלאכת ההיגיון והמליצה והשיר עד שידע אותם, ויזהר למוד אותם מספרי המחברים שקצרו בהם. עוד ילמד עיקרי ההנדסה, התשברת והתכונה הראשיים עד שידען, ושאר החכמות והמלאכות מה שצריך לו ילמד עד שידען. ואז ישים עקר כל עיונו באלוקיות כל ימי חייו. ואולם אין צריך שילמד כל הש"ס תחילה ואחר כך יתחיל בהרמב"ם ואחר כך המדרשים ואחר כך החכמות, אלא יחלק שעותיו ללמודים האלה וירבה תחלה באותם שכמותם יתר עד שיגמר אותם, ואחר שגמרם אז יוכל למעט בהם מרגילותו הראשון, רק שיקבע להם שעות לשלא ישכחם. והמלאכות והחכמות החיצוניות כשידען יניחן, אך למען לא ישכחן יחזר עליהן בהפנותו אל בית המים. ויחלק שעותיו באופן שעקר עיונו והשתדלותו יהיה באלוקיות, ומכל שאר חלקי התורה לא יניח ידו, אלא ילמד בהם דבר יום ביומו לחבובה של תורה, וה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

של"ה - כללי התלמוד (כז)

אשרי עין ראתה ספרו (ספר הכריתות) שחיבר על כל התלמוד מענייני סוגיית התלמוד וכמה כללים, והוא השורש, וכל הבאים אחריו וחיברו ודיברו בכללי התלמוד כולם ענפים הם ממנו, גם אנכי הקטן בקונטרסי הזה. אין מדרש בלא חידוש, יהי רצון שחלקי יהא בעולם הבא. ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

פתיחה לקיצור כללי התלמוד (שבסוף מסכת ברכות דפ' וילנא)

בהיות ששלמות הפעולה תלוי בהקדמות ידיעות אופני הפעולה ככל הצורך וע"כ יעשה הפועל פעולתו בלי חסרון וכשלון ובהעדר זה יעדר כשרון המעשה ההוא הנה כי כן יארע לתמידים אשר לא ידעו דרך הקודש מכללי התלמוד וילאו למצוא דרך הנכון ולבא עד תכליתו... ע"כ אמרנו כי טוב להציג בפתח הש"ס כללי התלמוד בקיצור נמרץ לזכות הרבים וכל העוסקים בה לשמה אין קץ לפעולתם בעלמא הדין בפירי פירות והקרן קיימת לעולם שכולו טוב.

מהר"ץ חיות (הקדמה לפירוש התלמוד)

ומאחר שפנימיות התלמוד הוא יסוד קבלתנו ועמוד אמונתנו, לכן עמלו הבונים מאז להשלים צורת התלמוד בחיי הרוחני, היינו בלמוד הכללים אשר הניחו ליסוד בחכמת התלמוד.

שבת אחים¹ (פתיחה, הקדמה)

אך ראה ראינו אשר התועלת לאנשים אוהבי ה' ותורתו השוקדים על דלתי גפ"ת לחקור בחקירה ודרישה אחרי כללי חז"ל, למען מוצא נפש הש"ס להניק משדי חכמת התלמוד אשר נתנה לנו למורשה...

הנה ידוע לכל יודע ספר כי קודם בא ללמוד ים התלמוד הגדול, צריך לידע כללי הש"ס על בוריים...

¹ ספרם של התאומים הגאונים, האדר"ת והרצ"י רבינוביץ זצוק"ל, חברהו בגיל 14-13.

אגרות הראי"ה (חלק ב אגרת תרצג)²

"ידעת תשוקתי להיות רגיל בספרי הכללים כהכריתות, גופי הלכות, והאחרונים, ש"ש, ארעא דרבנן, יד מלאכי וכיוצא בהם. הם אינם קשים לקנין ומועילים בהכללתם, וכבר העיר על זה בשל"ה בחלק תורה שבע"פ".

² לרב זצ"ל יש עוד כמה התייחסויות לזה, גם באגרות ח"א וגם בהסכמות שנתן לספרים. כל המקורות מובאים בחוברת דרכי לימוד מהרב זצ"ל שהוציאו בהלכה ברורה.